

Muzaffer DİLEK / Danıştay Üyesi
Afyonkarahisar ve Şanlıurfa Eski Valisi

Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması, Yenilenmesinde Mülki İdare Amirleri ve Yerel Yönetimlerin Rolü

Bir Değer Olarak Kültürel Miras

Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve tarihi mirasa sahiplenilmesi uygulamaları, son on yıl içerisinde çok önemli aşamalar kaydetmiş olmasına rağmen, ülkemizin sahip olduğu kültürel mirasın büyüklüğü karşısında yine de bu çabaların yeterli olduğundan söz edilemez. Kültürel

mirasın Anadolu coğrafyasındaki zenginliği ve çeşitliliği özel bir ilgi ve hassasiyeti zorunlu kılmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında somut ve somut olmayan kültürel değerlere yeterince kaynak ayrılmadığı, bunların tamamının bütüncül bir yaklaşımla ele alınıp korunmasının başılamadığı, bu bağlamda koruma bilincinin yurttaşlara yeterince benimsetilemediği de bir gerçek-

tir. Oysaki kültür varlıkları, yurttaşlık kimliğimizin ayrılmaz bir parçası olup adeta ülkemizin nüfus kâğıdı gibidir. Kültür ve tabiat varlıkları ile somut olmayan diğer kültürel değerlerimizin korunması her şeyden önce Türk İdarecilerinin de öncelikli görevleri arasında yer almalıdır.

Bu yazı kapsamında, yürürlükte olan mevzuata göre kültürel mirasın korunması için yapılabilecek çalışmalara değinilip Şanlıurfa ve Afyonkarahisar illerindeki bazı uygulamalardan örnekler sunulmuştur.

Kültürel Korumacılıkta Hukuki Durum

Anayasamızın 63. maddesinde yer alan, "Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır..." hükmü, uygulamada ve ortaya çıkan aksaklıklar ve ihtiyaçlar da dikkate alınmak suretiyle 2004 yılından itibaren yürürlüğe konulan çeşitli yasalarla daha somut ve uygulanabilir bir hale getirilmiştir. Bunlara yeri geldikçe kısaca değinilecektir.

2863 Sayılı Kültür Ve Tabiat Varlıkları Yasasında Değişiklik Yapan 5226 Sayılı Yasa İle Getirilen Yenilikler

Kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin Anayasamızda yer alan bu buyurucu hükmün hayata geçirilmesi amacıyla getirilen yasal düzenlemeler sadece 2004 Yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununda yapılan değişikliklerle sınırlı kalmamış; bu anlayış 2005 Yılında yürürlüğe giren yerel yönetimler yasalarına da yansıtılmıştır. Yeni çıkan Belediye ve İl Özel İdaresi Yasalarında kültürel alanlarda yerel yönetimlere önemli görev ve sorumluluklar verilmiştir.

Bu bağlamda, Mahalli İdare Birlikleri Kanununa göre oluşturulacak "yerel yönetim birliklerinin" kuruluş tüzüğünde, kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasına ilişkin görevlere yer verilmesi halinde, başkanlığını mülki idare amirlerinin yaptığı bu idareler tarafından çevre ve kültürel alanlarında önemli görevler üstlenilebilecektir.

Değinilen bu yaslarda yer alan yeni düzenlemelerle, geçmiş dönemlere göre yerel yönetimlere daha çok yetki ve sorumluluk verilmiş bulunmaktadır. Bundan böyle yerel yönetimler, "mahalli ve müşterek olmak

ve kaynağını da temin etmek koşulu" ile kültürel alanda daha rahat bir çalışma yapıp projelerini belli kural ve ilkeler doğrultusunda hayata geçirebileceklerdir. Söz konusu yasal düzenlemeler bu idarelere sadece önemli görevler ve sorumluluk vermekle kalmamış bunun yanında tüm kamu ve sivil toplum kuruluşları arasında geniş çaplı bir işbirliği yapılmasına imkân da sağlamıştır.

14.07.2004 gün ve 5226 Sayılı Yasa ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Yasasına eklenen yeni düzenlemeler arasında en dikkate değer görülenler ise kuşkusuz ki bu Kanunun 10., 12. ve 15. maddelerinde yapılan değişikliklerdir. .

2863 Sayılı yasanın 10. maddesine 5226 sayılı yasa ile eklenen yasa kuralıyla, yerel yönetimlere kültür ve tabiat varlıklarının korunması amacıyla yeni yapılanmalara gidebilme olanakları sağlanmış ve geçmiş yıllarda Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Başkentten yönetip yönlendirdiği birçok görevin yerel yönetimler tarafından yürütülebilmesinin önü açılmıştır.

Burada bir parantez açarak bu noktaya gelinmesinde, daha doğrusu Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın merkeziyetçi geleneksel görüşünün değişmesinde etken olan bir süreci anlatmakta yarar var.

2004 Yılından önceki dönemde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın genel olarak kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve iyileştirilmesinde İl özel İdarelerine ve Belediyelere çok az destek verdikleri, en ücra yerlerdeki işleri bile ihale sistemiyle merkezden çözümledikleri bilinen bir gerçektir. Bu anlayışın temelinde yatan düşünce, taşradaki yerel idarelerin teknik bir çalışma alanı olan kültürel konularda yetersiz oldukları noktasında toplanmakta, bir bakıma belediye başkanlarının ve valililerin bu görevleri yapamayacaklarına ilişkin önyargılardan kaynaklanmaktaydı. Kültür ve Tabiat varlıklarının korunması ve yenilenmesindeki anlayış değişikliğine, sayıları çok olmasa da, bu alanda özverili görev yapmış valilerin ortaya koydukları başarılı çalışmaların ve uygulamaların çok önemli katkısı olmuştur.

Kültürel korumacılıkta yerel yönetimlerin (bu arada İl Özel İdarelerinin) rolünü kabul eden Tarihi Kentler Birliği'nin öncü rolünü de anımsamak gerekir. Eski İçişleri Bakanı Sayın Sadettin Tantan'ın doğrudan ilgisi, direktifi ve öncülüğünde kurulan Tarihi Kentler Birliği, 2000 yılından itibaren kültür ve tabiat varlıklarının korunmasına ilişkin kapsamlı ve önemli projeler yaparak uygulayıcılara destek sağlamakla kalmamış; bu alandaki bilinçlenmeyi sağlayan birçok eğitim projelerine imza atmıştır. Ayrıca, ilk kez özel hukuka bağlı Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma Vakfı'nı (ÇEKÜL) da bünyesine alarak kuruluş yapısı itibarıyla 2005 yılında yürürlüğe giren Mahalli İdareler Birlikleri kanununa da model olmuştur.

80 Belediye başkanı ve 15 ilin valisinin 2000 yılında İçişleri Bakanlığı eşgüdümünde Bursa'da yaptığı toplantı sonunda tüzel kişilik kazanan Tarihi Kentler Birliği, aradan geçen 10 yıl içerisinde giderek işlevselliğini artırmış ve yeni üyelerle gelişimini sürdürmüştür. Bu arada Tarihi Kentler Birliği'nin ve başında bulundukları yerel yönetimlerin kültürel korumacılıktaki önemini ve amacını kavraya-

mayan, daha doğrusu bunu iş kabul edip gündemine hiç almayan, ancak çeşitli illerin olanaklarıyla düzenlenen toplantılara katıldıktan sonra bir sonraki toplantıya kadar bu işlerle ilgilenmeyen az sayıdaki vali ve belediye başkanlarını saymazsak, birliğe üye yerel yönetimlerce önemli projelere imza atılmaya devam edilmektedir. Kayseri, Muğla, Çanakkale, Şanlıurfa, Bartın, Kars, Kütahya, Midyat, Foça, Yalvaç Beypazarı belediyeleri; bu alanda ilk akla gelenlerdir.

Bu bağlamda Tarihi Kentler Birliğinin kurulmasından çok önce Şanlıurfa ve Kastamonu illerinin valileri tarafından başlatılan çalışmalarla önemli restorasyon projeleri hayata geçirilmiştir. 2000 Yılından itibaren Afyonkarahisar, Edirne, Mardin, Amasya, Çorum, Hatay, Muğla ve diğer illerde valilerin öncülüğünde, il özel idarelerinin kaynakları ile yapılan çalışmalara da işaret etmek gerekir.

İl özel idareleri, 2004 yılından itibaren, 2863 Sayılı yasaya eklenen bir düzenleme ile proje uygulamalarını denetleyen "Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma ve Uygulama Bürolarının" yönetimi ve denetimi ile görevli bir yerel yönetim olmuş, 2006 yılında İl Özel İdaresi Yasası'na eklenen bir hükümle de bu idarelere, kültürel mirasın korunmasında genel görev ve sorumluk verilmiştir. Yasalarımıza son yıllarda giren bu düzenlemelerle

idarecilere görev alanlarında önemli sorumluluklar verilmiştir.

Genel hukuki duruma bakarsak;

2004 yılının ortalarında yürürlüğe giren yasal değişikliklerle; Büyükşehir belediyeleri, valilikler ve Bakanlıkça izin verilmesi koşulu ile diğer il belediyelerinin teşkilat yapıları içerisinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere; bünyelerinde sanat tarihi, mimarlık, şehir plânlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı "koruma, uygulama ve denetim bürolarının (KUDEB)" kurulması; ayrıca il özel idareleri bünyesinde, kültür varlıklarının korunmasına yönelik rölöve, restitüsyon, restorasyon projelerini hazırlayacak ve uygulayacak "proje bürolarının" oluşturulması ve sertifikalı yapı ustalarını yetiştirecek "eğitim birimlerinin" açılması sağlanmış bulunmaktadır.

Sözü edilen kanunun 12. maddesine eklenen yasa hükmüyle getirilen bir başka yenilik de belediyelerin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin %10'u nispetinde "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı" tahakkuk ettirilmesidir.

Yerel Yönetimlere koruma amaçlı projelerde destek sağlamak amacıyla 2004 yılında 5226 Sayılı Yasa ile ilk kez yapılan bu düzenleme, 4.2.2009 gün ve 5831 Sayılı Kanunun 1. maddesi ile tekrar düzenlenip İl Özel İdarelerine de kaynak sağlanmıştır. Yerel yönetimlerin uygulayacakları projelere geniş amaçlı kaynak sağlayan yeni yasal düzenlemeye en son biçimiyle aşağıda yer verilmiştir.

Buna göre;

"Belediyelerin ve il özel idarelerinin görev alanlarında kalan kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla kullanılmak üzere 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 8 inci ve 18 inci maddeleri uyarınca mükellef hakkında tahakkuk eden emlak vergisinin % 10'u nispetinde Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı tahakkuk ettirilir ve ilgili belediyesince emlak vergisi ile birlikte tahsil edilir.

Tahsil edilen miktar, il özel idaresi tarafından açılacak özel hesapta toplanır. Bu miktar; il özel idaresince ve belediyelerce kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere il özel idaresine ve il sınırları içindeki belediyelere vali tarafından aktarılır ve bu pay valinin

denetiminde kullanılır. İl özel idarelerince yapılan projeler için kullanılan miktar özel hesabın % 30'unu geçemez."

Bu metnin incelenmesinden de anlaşılacağı üzere Yasanın yeni şekli çok önemli yenilikler getirmiştir. Böylece, il özel idareleri ve belediyelere kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, plânlama ve uygulama konularında ciddi bir kaynak sağlanmış olmaktadır. Dolayısıyla kaynak kullanımında kapsamlı ve bütüncül bir anlayış benimsenmiştir.

2004 Yılında yapılan yasal düzenlemeler içerisinde göze çarpan bir başka düzenleme ise yerel yönetimlere, korunması gereken taşınmaz kültür varlıklarının kamulaştırılması alanında, tanınan yetkidir.

2863 sayılı Yasanın 15. maddesine 5226 sayılı yasanın 7. maddesiyle eklenen yeni bir hükümle, yerel yönetimlere doğrudan kamulaştırma yetkisi tanınmıştır. Buna göre bundan böyle yerel yönetimler, malikleri açısından ekonomik değer ifade etmediği veya varislerinden doğan problemler nedeniyle yıkılmaya ve yok olmaya terk edilen taşınmaz kültür varlıklarına sahip çıkabilecekler-

dir. Bundan sonra kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idareleri ve mahallî idare birlikleri tescilli taşınmaz kültür varlıklarını, koruma bölge kurullarının belirlediği fonksiyonda kullanılmak kaydıyla kamulaştırma yapabileceklerdir.

Yerel Yönetimler Yasalarıyla Getirilen Yenilikler

Yerel Yönetimlerin, Kültür ve Tabiat varlıklarının korunması konusundaki görev ve sorumlulukları 2004 yılından önce yürürlükte bulunan yasalarda açık ve net biçimde yer almamıştır. Ayrıca, bu idarelere verilmiş gibi gözükken koşullu, sınırlı ve ön izinli yetkiler de, merkezi idarenin ilgili bakanlıklarının koyu vesayeti altında tutularak adeta hapsedilmişti. Oysa 2004 yılından sonra önemli değişiklikler geçiren 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Yasası ile 2005 Yılında yürürlüğe giren yerel yönetimlerle ilgili özel yasalarda bu alanda yerel yönetimler lehine önemli değişiklikler olmuştur.

Değişiklik sadece yasalarda yer alan düzenlemelerle sınırlı kalmamış, yukarıda da değinildiği üzere, kültür varlıklarının korunması açısından merkezi idarenin bakış açısı da değişmiştir. Bence bu değişiklikler içinde en önemlisi Kültür ve Turizm

Bakanlığı'nın yerel yönetimlere bakış açısının olumlu yönde değişmiş olmasıdır. Bu bakış açısının oluşmasında Tarihi Kentler Birliği'nin son 8 yıldaki çabalarının büyük etkisini bir kez daha anımsamak gerekir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7., 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 14. ve 5302 sayılı İl özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddelerinde, bu idarelerin kültürel alanlardaki görev ve hizmetlerine daha ayrıntılı yer verilmiştir.

Ayrıca, İl Özel İdaresi Yasası'nın ilk şeklinde, il özel idarelerinin kültürel görevleri sadece kırsal kesimle sınırlanmışken, daha sonra bu eksiklik fark edilmiş ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Yasası'nda yapılan değişikliklerle kültürel hizmetler "mahalli ve müşterek olmak şartıyla" il düzeyine yayılmış ve genişletilmiştir. Böylece valiliklere, il özel idaresinden sağlayacağı kaynakları sadece kırsal kesimde değil, ilin her yerinde kullanabilme imkânı sağlanmıştır. Bu düzenleme, il özel idaresinin kendi mal varlığı arasında yer alan kültür varlıklarının bakım ve korunması yanında; il özel idaresinin yürütme organı olan valilerin merkezi hükümet adına üstleneceği kültürel görevlerin eşgüdüm içinde yerine getirilmesi açısından da önemlidir.

Yerel yönetimlerin görev, yetki ve sorumluluklarını belirleyen Belediye ve İl Özel İdaresi Yasası ile getirilen önemli yeniliklerden birisi de bu idarelerin taşınmaz mallarının (tescilli kültürel varlıklar dâhil) kiralama ve tahsisinin daha uzun sürelerle yapılabilmesine imkân sağlamasıdır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunun 18. maddesi ile bundan böyle taşınmaz malların kiralama süresi meclis kararı ile uzun süreli olarak belirlenebilmekte ve aynı organın kararı ile bunlar üzerinde 30 yılı geçmemek üzere sınırlı ayni hak tesisi edilebilmektedir.

Belediye Yasasındaki bu düzenlemeye paralel bir düzenleme de 5302

sayılı İl Özel İdaresi Yasası'nın 10. maddesinde yer almış bulunmaktadır. Böylece il genel meclisinden karar almak koşuluyla il özel idarelerinin taşınmaz mallarının daha uzun sürelerle kiralanabilmesinin yolu da açılmıştır. Ayrıca, il özel idarelerinin taşınmaz mallarının (tescilli kültür varlıkları dâhil) üzerinde 25 yılı geçmemek üzere sınırlı aynı hak tesisi de yapılabilmektedir.

Yerel Yönetimlerle ilgili yasalarla getirilen bir başka önemli yenilik ise yerel yönetimlerin birbiriyle, diğer kamu kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla yasal kurallar içinde işbirliği yapabilmelerinin yolunu açmasıdır.

Yardım ve işbirliğini düzenleyen İl Özel İdaresi Yasası'nın 64. ve bu maddeye paralel olarak düzenlen

Belediye Yasası'nın 75. maddelerinde yerel yönetimlere, özellikle taşınmaz kültür varlıklarına sahip çıkma, bunları koruma, restore etme ve işlevselleştirme açısından önemli inisiyatif tanınmıştır. Dolayısıyla 5226 Sayılı Yasa ile 2004 yılında 2863 sayılı Yasaya eklenen hükümlerle yerel yönetimlere verilen görev ve yetkiler, İl Özel İdaresi Kanunu ve Belediye Kanunu ile daha da somut ve anlamlı bir hale getirilmiştir.

Köy Kanunu Ve Kültür Varlıklarının Korunması

Çok önemli ve güncel olmasa da, kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili herhangi bir görev tevcih edilmesi halinde, 1924 tarihli 442 Sayılı Köy Kanunu'nun 36. maddesinde de köy idarelerine, bu görevin yerine getirilmesi konusunda örtülü yetkiler verildiğini belirtmek gerekir.

5737 Sayılı Vakıflar Yasası İle Getirilen Önemli Bir Yenilik

Yerel yönetimlerle ilgili yasaların kültür varlıklarının korunması konusunda bu idarelere verdiği yeni görev ve yetkilere benzer bazı yetkiler, 20.02.2008 gün ve 5737 Sayılı Vakıflar Kanununda da yer almıştır.

Vakıflar Yasasının getirdiği en önemli yenilik vakıf mallarının kullanımı ile ilgili olan ve bu malların kira süresini belirleyeni 20. maddedir.

Bu maddede yer alan hükümlerle 2003 yılında ilk kez vakıflar mevzuatına giren kiralama ve tahsis süresi daha uzun bir süreyi kapsayacak biçimde düzenlenmiş, böylece vakıflara ait taşınmaz kültür varlıklarının restorasyon karşılığı uzun süreli kiraya verilebilme imkanı sağlanmıştır.

Söz konusu yasa maddesine göre, onarım veya inşaa karşılığı kiralamalarda; onarım ve inşaa bedelini de göz önünde bulundurmamak suretiyle kira süresini genel müdürün onayı ile yirmi yıla, vakıf meclisinin kararı ile kırk dokuz yıla kadar tespit edilebilmesi mümkün olabilmektedir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planına Göre Kültür Ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Temel İlkeler

1.7.2006 günlü mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanan 9. Beş Yıllık Kalkınma Planında, kültür ve tabiat varlıklarının korunmasıyla ilgili bazı genel ibarelerin dışında, daha önceki planlardan çok da farklı bir açıklamada bulunulmadığı, daha çok önceki planlarda yer almış benzer amaç ve kavramların alt alta yazılmasıyla yetinildiği görülmektedir.

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında kültürel konulara ilişkin olarak özetle aşağıdaki ilke, tanım ve kavramlar yer almıştır.

Plana göre;

1- Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginlik ve çeşitliliğimizin korunması, geliştirilmesi ve gelecek

kuşaklara aktarılması kültürel politikaların temelini oluşturacaktır.

2- Kültürümüzün özgün yapısını ve zenginliğini kaybetmeden gelişime açık olması ve evrensel kültür birikimine katkıda bulunması sağlanacaktır.

3- Kültür mirasımızın envanterinin çıkarılmasına, bu mirasın korunmasına ve restorasyonuna yönelik çalışmalar planlı bir şekilde sürdürülecektir.

4- Bu mirasın korunması için yaygın eğitim yoluyla kamuoyu bilincinin artırılması sağlanacaktır.

5- Sosyal ve ekonomik politikalarda kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının etkin katılımı sağlanacaktır.

6- Kültür turizminin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması çalışmaları bağlamında, otantik özellikleriyle korunarak turizme açılan yöresel örneklerin çoğaltılması desteklenecektir

7- Kültürel kimliğimizin özgün yapısını korumak, geliştirmek ve tanıtmak için etkin politikalar üretmek ve ilgili kurumlar arasında gerekli eşgüdümü sağlamak amacıyla ilgili bakanlığın görev ve sorumlulukları yeniden düzenlenecektir..."

Bu metinlerden de anlaşılacağı üzere, 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile yeni bir şey getirilmiş olmamaktadır.

Kültür Varlıklarının Korunması Bağlamında Şanlıurfa Ve Afyonkarahisar Örnekleri

2002 Yılında Şanlıurfa'da gerçekleştirilen Tarihi Kentler Birliği toplantısından sonra İçişleri Bakanlığı'nın dönemsel yayın olarak çıkartmakta olduğu Türk İdare Dergisi'nin 436. sayısında yayımlanan bir yazıda "Kültür Varlıklarının Korunması ve Yaşatılmasında Yerel Yönetimlerin Rolü ve Şanlı Urfa Örneği" konusu ele alınmış ve uygulamada karşılaşılan sorunlara yer verilmiştir.

Bu yazıda vurgu yapılan sorunların çok önemli bir kısmı yukarıda değindiğim mevzuat çerçevesinde bu gün için çözülebilir hale gelmiştir. Dolayısıyla bundan 6 yıl önce Şanlıurfa ilinde karşılaştığımız birçok sorun bu gün için önemini kaybetmiştir. Örneğin bu ilimizde Kültür ve Turizm Bakanlığınca "Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulunun" kurulması bile başlı başına bir yeniliktir.

2000-2002 yıllılarında Şanlıurfa, 2003-2006 Yıllarında ise Afyonkarahisar ilinde, il özel idareleri bünyesinde ve bu idarelerin bütçelerinden sağlanan mali imkânlar kullanılıp adı geçen illerde görev yapan teknik personelden yararlanmak suretiyle oluşturulan "Valilik Proje ve Uygulama Büroları", eski eserlerle ilgili restorasyon/yenileme projelerini hazırlayarak Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun onayına sunmuş, gerekli Kurul kararlarının

alınmasından sonra restorasyon uygulamalarını denetleyip sonuçlandırmıştır.

Kişisel inisiyatif kullanılarak Şanlıurfa (2001) ve Afyonkarahisar'da (2003) ihtiyaçların zorlaması ile oluşturulan bu büroların, mevzuatta açık bir biçimde yer alması ve yasal dayanağa kavuşması 2004 yılının ortalarında mümkün olabilmıştır. Bu düzenlemelere yukarıda değinilmiştir. Dolayısıyla, kültürel varlıkların İl Özel İdarelerince korunması ve yenilenmesi için gerekli olan mevzuat o tarihlerde bulunmamasına rağmen, adı geçen illerde, valiliklerce uygulanan diğer yasalardaki bazı genel yetkiler kullanılarak proje uygulama büroları oluşturulmuş ve bu teknik bürolar vasıtasıyla önemli projeler hazırlanıp uygulamaya konulmuş ve önemli sonuçlar alınmıştır.

Şanlıurfa'da başlatılan ve Afyonkarahisar'da sürdürülen bir başka uygulama ise "uzun süreli kullanım karşılığında restorasyon yapılmasıdır". 2005 yılından sonra yürürlüğe giren düzenlemelere hukuksal temele kavuşan bu uygulama henüz ortada mevcut değilken, 2002 ve 2003 yılları içinde, Şanlıurfa'da Amerikan Misyoner Hastanesi'nin Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığından, Tarihi Millet Hamamı'nın (Gavur Hamamı) ise Afyonkarahisar Belediyesinden 20 ve 30 yıllık sürelerle kullanılmaları koşulu ile restorasyonları karşılığında İl Özel İdarelerin sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerine tahsis sağlanmıştır. Bu tarihi mekânlar, aslına uygun biçimde restore edildikten sonra adı geçen illerde il özel idarelerince uygulamaya konulan sosyal, kültürel ve eğitim amaçlı projelerin uygulama merkezleri olarak düşük gelir grubuna dâhil halk kesimlerin hizmetine sunulmuştur.

Benzer bir uzun süreli kira karşılığında restorasyon yapıp sosyal ve kültürel amaçlı kullanım projesi de Şanlıurfa İli Özel İdaresi ile Tekel Genel Müdürlüğü arasında yapılan protokolle gerçekleştirilmiştir. Adı geçen

idareler arasında yapılan sözleşme ile eski bir Süryani kilisesi olan Aziz Paulos-Petrus Kilisesi (Halk arasında Reji Kilisesi olarak tanınmaktadır) restore edilerek Vali Kemalettin Gazetzoğlu Kültür Merkezi'ne dönüştürülmüştür.

Merhum Gazetzoğlu; Bingöl, Afyonkarahisar, Şanlıurfa, Trabzon ve Hatay illerinde valilik görevlerinde bulunmuş, 1966-1968 Yılları arasında Urfa Valiliği yaptığı sırada bu ilin tek ormanı olan Atatürk Ormanını kurmuştur. Bu hizmetinin anısına adı, bu kültür merkezine verilmiştir.

Kültürel Mirasın Korunmasında Mülki İdarenin Gelecekteki Misyonu Ne Olmalıdır

Türk Milleti, Anadolu'da 11. yüzyıl başlarından bu yana 1000 yıl gibi bir zaman yaşasa da, son arkeolojik kazılardan elde edilen bulgular 11500 yıllık bir kültürün mirasçısıdır. Şanlıurfa şehir merkezinin 15 kilometre yakınında bulunan Göbeklitepe'de, Alman bilim adamlarınca yapılan kazılardan elde edilen arkeolojik bulgular, insanoğlu'nun avcı ve toplayıcılıktan kurtulup, Neolitik çağda ilk anıtları, ilk heykelleri, ilk taş kabartmaları ve ilk tarımı Göbeklitepe'de yani Anadolu'da yaptığını kanıtlamıştır.

Yapılan bilimsel yayımlardan Anadolu uygarlık tarihinin Göbeklitepe ile M.Ö 9500 yıl geriye gittiği ve zamanımız itibarıyla topraklarımızın 11500 yıllık bir uygarlığa ev sahipliği yaptığı anlaşılmaktadır. Yine bilim insanları, Göbeklitepe'den 2000 yıl sonra ortaya çıkan (M.Ö.7500) Orta Anadolu'daki Çatalhöyük'ü bu günün dünyasının kültür sanat merkezi Paris'e benzetmekte ve dünyanın o zamanki Paris'i olarak göstermektedir. Bunu şöyle de ifade etmek mümkündür: Anadolu, Uygarlıkların doğduğu bir yerdir. Dolayısıyla ülkemizin bu ayrıcalıklı konumu, bizlere, yani yöneticilere önemli bir tarihi sorumluluk da yüklemekte, Anadolu'nun adeta 5 kıtanın, dolayısıyla Dünya mirasının merkezi olduğunu hatırlatmaktadır.

Dünya kültür mirasının merkezinde oturup ona sahiplik ettiğimiz ve sonuza kadar da sahiplik edeceğimiz içindir ki bu tarihi ve kültürel mirasın tümünün, yani maddi veya soyut kültür değerleri ayrımı yapılmaksızın korunması ve bunların gelecek kuşaklara aktarılması görevi idareciler olarak en öncelikli görevlerimiz arasında yer almalıdır. Bu kadar önemli bir görevde öncü rolü oynayacak kurumsal yapı ise elbette ki kendi kökü de tarihi derinliklerde olan mülki idaredir.

Bu konularda valiler başta olmak üzere tüm mülki idare amirleri, başta il özel idaresi ve yerel yönetim birliklerinin imkânlarını kullanarak ve ayrıca merkezi idarenin taşra temsilcisi sıfatıyla kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması çalışmalarında doğrudan uygulama yapmak imkânına sahiptirler. Bu görevin yasal dayanakları ve akçalı kaynakları, bu gün geçmiş yıllara göre daha yeterlidir. En azından yukarıda verilen örnekleri inceleyen ve kendi organizasyonlarından daha başarılı sonuçlar alındığını gören merkezi idare, korumacılık alanındaki yetki paylaşımında eskisi kadar kıskanç da değildir.

Vali ve kaymakamların, gerek merkezi idarenin taşradaki en yetkili görevlileri olmaları, gerekse yerel yönetimlerin yürütme organı olarak Kültür ve tabiat varlıklarının korunması, işlevselleştirilmesi ve bu mirasın gelecek kuşaklara bu sağlıklı bir biçimde aktarılması konularında daha fazla görev ve rol üstlenmeleri mümkündür. Bu aynı zamanda Cumhuriyet mirasına sahipliğin de bir gereğidir. Bir başka yönüyle de vazgeçilmez yurttaşlık görevidir. 28.09.2009

